

Aleksandra Klęczar,
Ezechiel Tragik i jego dramat Exagōgē „Wyprowadzenie z Egiptu”,
The Enigma Press, Kraków–Mogilany 2006, stron 147.

Zdzisław J. Kapera wraz z ks. prof. Stanisławem Mędałą CM rozpoczęli wydawanie nowej serii, zatytułowanej *Apokryfy Starego Testamentu*, której pierwszy tom już się ukazał i anonsuje kolejne dwa tomy. W sytuacji, w której pisma apokryficzne wzbudzają często nadmierne i nieuzasadnione emocje, a z drugiej strony pozostają nieznanymi szerszym kręgom ludzkim, seria poświęcona apokryfom Starego Testamentu wydaje się bardzo wskazana i aktualna.

Jako pierwsza pozycja w tej nowej serii ukazała się praca Aleksandry Klęczar na temat Ezechiela Tragika, żydowskiego autora, którego czas wystąpienia i życie zdają się stanowić dla nauki trudną do rozwiązania zagadkę oraz na temat jego dzieła znanego z cytatów przede wszystkim u Aleksandra Polihistora i Klemensa Aleksandryjskiego.

Dzieło to jest pierwszym dramatem na temat biblijny i opisuje wyjście Hebrajczyków z Egiptu. Stanowi ciekawy przyczynek dla biblistów, filologów klasycznych i wszystkich zainteresowanych dziejami teatru i dramatu starożytnego, może także zainteresować innych czytelników bez określonych preferencji zawodowych.

Autorka, korzystając z literatury przedmiotu, podejmuje zagadnienia

związane z autorem dzieła i czasem jego powstania, stara się określić jego właściwy gatunek literacki oraz dużo miejsca poświęca powiązaniom dzieła Ezechiela z prądami myślowymi i literackimi starożytności żydowskiej i greckiej. Dzięki temu otrzymujemy ciekawy obraz środowiska intelektualnego, z którego – według Autorki prawdopodobnie w drugim wieku przed Chrystusem – wyszło omawiane dzieło.

Dzieło to zachowało się do naszych czasów w siedemnastu fragmentach, które znajdujemy w *Praeparatio Evangelica* Euzebiusza, który cytuje je za Polihistorem, a częściowo znajdują się także w *Stromata* Klemensa Aleksandryjskiego. Dyskusyjny jest jeszcze jeden fragment (osiemnasty) zachowany w *Hexaameron* pseudo-Eustathiusa z Antiochii. Zarówno Euzebiusz jak i Klemens poświadczają tytuł dzieła, które parafrazując piętnaście pierwszych rozdziałów Księgi Wyjścia, przede wszystkim zajmuje się losami Mojżesza jako przywódcy ludu i wysłannika Bożego.

Rozważając gatunek literacki dzieła Ezechiela, Autorka podkreśla, że jest to jedyny dramat starożytny, przetwarzający opowiadanie biblijne. Z tego powodu także jest godny zainteresowania, choć według powszechnych szacunków to, co znamy, stanowi zaledwie jedną czwartą lub nawet jedną piątą pierwotnego oryginału. Ta fragmentaryczność zachowanego

tekstu utrudnia rozważania o jego literackiej strukturze, ale Autorka nie cofa się także przed tym tematem.

Natomiast może łatwiejszym, ale za to o wiele rozleglejszym jest problem wzorców literackich, z jakich autor dzieła mógł korzystać. Autorka poszukuje tych wzorców zarówno w literaturze żydowskiej jak i greckiej. Dzieło Ezechiela wyraźnie wyrasta ze wzajemnego przenikania się tych dwu kultur.

Zanim Autorka przekaże nam swoje tłumaczenie dramatu Ezechiela Tragika porusza jeszcze dwie bardzo istotne i pouczające kwestie,

pierwszą jest przedstawienie w utworze jej głównego bohatera, to znaczy Mojżesza, a drugą interpretacja scen niebiblijnych zamieszczonych w dramacie. Obok bowiem materiału, który zaczerpnięty jest z niewielkimi odstępstwami z Księgi Wyjścia, dzieło Ezechiela zawiera dwie dłuższe sceny, nie pochodzące z tego źródła i jako takie budzące szczególne zainteresowanie.

Praca p. Kłęczar stanowi dobrą wizytówkę nowej serii wydawniczej, a sama jest ciekawym studium, poszerzającym nasze wiadomości na temat apokryficznej literatury Starego Testamentu.

Ks. Tomasz Jelonek

Richard Cross, *Duns Scotus on God*
(*Ashgate Studies in the History of Philosophical Theology*),
Ashgate–Aldershot 2005, stron 289

Richard Cross jest profesorem teologii historycznej na Oxford University (Tutorial Fellow, Oriel College). Jestem autorem wielu cennych publikacji dotyczących szczególnie zagadnień związanych z teologią średniowieczną, wśród których na pierwszym miejscu wymienić należy obszerne studium metafizycznych podstaw średniowiecznych teorii chrystologicznych (*The Metaphysics of the Incarnation. Thomas Aquinas to Dunst Scotus*, Oxford University Press, Oxford 2002) oraz monografie poświęconą naukowemu światopoglądowi Dunsza Szkota (*The*

Physics of Duns Scotus: The Scientific Context of Theological Vision, Clarendon Press, Oxford 1998). Cross jest również autorem wprowadzenia do myślowego systemu Szkota, książki która stanowi dziś najprzystępniejsze wprowadzenie do teologii i filozofii Szkota (*Dunst Scotus*, Great Medieval Thinkers, Oxford University Press, Oxford 1999) oraz wielu artykułów poświęconych metafizycznym szczegółom teologicznych teorii starożytności i średniowiecza. Zakres jego zainteresowań, z uszanowaniem priorytetu Dunsza Szkota, jest zadziwiający: od teologii patrystycznej (Grzegorz z Nyssy i Jan z Damaszku) do myślicieli późnego średniowiecza.